

THY I FJENDEVOLD

Af P. L. HALD

1657-1660

I.

DEN 20. JUNI 1657 modtoges Danmarks Krigserklæring af Svenskekongen Karl Gustav, som da opholdt sig i Polen. Imidlertid var de danske Krigsforberedelser ikke trufne med nogen større Omhu. Soldater var der nok af, men de var meget lidt øvede, ligesom man savnede duelige Førere, og de skulde nu kæmpe mod de svenske, krigsvante Tropper under Ledelse af deres erfarne Konge. Det danske Angreb var paatænkt at skulle foregaa fra Norge mod Gøteborg, dels fra Skaane mod Halland og dels mod Sveriges tyske Besiddelser Bremen og Verden. Man havde vist nok tænkt sig, at Karl Gustav vilde have vendt hjem til Sverige for at lede Forsvaret, saa at den danske Hær uhindret kunde rykke frem mod de tyske Besiddelser under Anførsel af Rigets Marsk Anders Bille. Han havde allerede, inden Karl Gustav havde modtaget Krigserklæringen, begyndt Angrebet mod Bremen, men nødtes snart til at trække sig tilbage, da Karl Gustav mod alle Beregninger førte sine Tropper gennem Tyskland mod den danske Grænse. Efter et mindre Sammenstød trak Anders Bille sine Tropper ud i Marskegnene, hvorfra han senere ad Søvejen kom til Fredericia. Nu laa Vejen aaben for Svenskekongen, og allerede den 23. August opslog han sit Kvarter i Kolding, hvorfra han et Par Dage efter forlagde det til Fredericias Omegn. Denne Fæstning var nylig anlagt, og Karl Gustav maatte skride til en regelmæssig Belejring, inden en Storm turde voves.

Fra denne Lejr blev der saa sendt Strejftog ud over Jylland, helt op til Vendsyssel og Thy. Efterretningen om Landets Besættelse af Fjenden har sat sig Spor i Kirkebøgerne (fra Thy er der fra denne Tid opbevaret ialt 9, som alle med Undtagelse af to indeholder Oplysninger om Svenskerne), Thingbøgerne og i Præsteindberetningerne, som blev afgivne efter Krigen; endelig afgiver de svenske Officerers Rapporter til deres Foresatte ogsaa gode Bidrag, og ud af alle disse Kilder er det muligt saa nogenlunde at give et Billede af Forholdene i disse triste Tider.

Det er en Selvfølge, at den svenske Konge, da der nu forestod en langvarig Belejring, saa sig nødsaget til at udskrive Penge og Naturalier af forskellig Slags til sine Troppers Underhold.

Den svenske Overkommissær Joh. Siltmann drog op gennem Jylland for at foretage det fornødne, og han ledsagedes af Generalmajor Bötticher i Spidsen for et Hærkorps paa ca. 1800 Mand, der kunde nedslaa den ventede Modstand med Vaabenmagt.

Den 30. August modtog Bötticher sin Instruks og var i Aalborg den 11. September; men allerede paa denne March havde Siltmann sendt Thyboerne en Hilsen, thi den 7. September modtog de nemlig en Skrivelse fra ham om, at de skulde møde i Aalborg for at akkordere om Erlæggelse af en Skat, men Thyboerne mødte ikke.

Ved Aalborg viste der sig straks Vanskeligheder for videre Fremtrængen. Vendelboerne havde ført alle

Skibene og Baadene over paa Nordsiden af Limfjorden, hvor Befolkningen stod under Vaaben, parat til at kaste sig mod Fjenden. Ved Nørre Sundby fandtes en Skanse, der foruden af Landbefolkningen ogsaa skulde forsvares af 250 uddannede Ryttere under Anførsel af Niels Lykke.

Da fik Bötticher Befaling til at forsøge en Overgang ved Agger, hvor Naturen ikke lagde saa store Hindringer i Vejen, og dersom denne skulde lykkes, hvilket der var Sandsynlighed for, kunde man komme bag paa Bønderne, der var under Vaaben ved Nørre Sundby; de, der vilde gøre Modstand, skulde nedhugges, hvorimod de straks maatte gaa hjem, der vilde underkaste sig, Skansen sløjfes og Fæstningen ved Hals besættes med Tropper.

Bötticher drog sammen med Siltmann til Viborg, hvorfra de var færdige til at bryde op den 1. Oktober i Spidsen for en større Styrke. En Del af Tropperne var blevne tilbage i Aalborg og forskellige andre Byer; men foruden hans eget Regiments, samt Oberst Letmats, havde han faaet Forstærkning fra 4 andre Rytterregimenter, der havde Kvarter i Skanderborg- og Aarhusegnen, samt en Deling Dragoner (beredent Fodfolk), ialt en Troppestykke paa ca. 700 Mand.

II.

Lad os nu forlade Fjenden foreløbig ved hans Afrejse fra Viborg og se, hvorledes det stod til i Thy, om man der ventede Fjenden og hvilke Forberedelser der i den Anledning var gjort.

Niels Lykke havde Overbefalingen over samtlige Tropper Nord for Limfjorden, og Meningen med Valget af ham til at lede Forsvaret her var sikkert god. Han var Thybo af Fødsel og Søn af Jakob Lykke, der ejede Torp (i Ræhr Sogn) og Tandrup, og som saadan var han altsaa kendt baade med Egnen og Befolkningen. Han havde i sin Ungdom lært Krigshaandværket i Udlandet og deltaget i Christian den 4.s sidste Svenskekrig, hvor han havde det Uheld at falde i svensk Fangenskab.

Da man kunde vente, at Fjenden vilde prøve paa at trænge ind i Landet over Aggertangen, havde Niels Lykke heller ikke forsømt at sætte denne i Forsvarsstand. Da hans faa regulære Tropper ikke ene var i Stand til at modstaa en større fjendtlig Styrke, var Befolkningen i Thy ogsaa kaldt under Vaaben, noget den dog kun efterkom med Modvillie. Endvidere havde han sendt Oberstløjtnant Ziegler og Ritmester Jørgen Lykke til Harboøre for at ordne det fornødne med Hensyn til Forsvaret, nemlig at bygge en Skanse, ”hvor bedst fornøden gøres, og hvor det snævrest er”.

I en Indberetning til Anders Bille gør Niels Lykke opmærksom paa, at ”4 Kanoner var højligens fornødne” med Tilbehør; endvidere behøver Ziegler ogsaa Officerer, thi han havde kun 2 Kaptajner, 1 Løjtnant og 1 Kvartermester. Han havde tidligere modtaget 4 Tdr. Krudt, 10 Bundter Lunter og Kugler, hvilket altsammen var særdeles fornødent, og han tilføjer: ”Her er 4000 Musketter og vel flere her i Landet, foruden lange Bøsser och her er Mandskab nok at bekomme”.

Der blev nu kastet en Skanse tværs over Aggertangen. Stedet findes ikke mere. Den laa nemlig ved en lille By, som hed Nabe, den nordligste af Aggertangens tre Byer, der alle forlængst er opslugt af Havet.

Adskillige har ment, at den Skanse, som man endnu finder umiddelbart Syd for Agger By, og ved hvilken man ogsaa kan spore Kanonstillinger, skulde være den, der blev anlagt til Forsvar ved den omtalte Lejlighed; dette kan imidlertid af mange Grunde ikke være Tilfældet, den maa være lavet ved en anden Lejlighed. Iøvrigt har man ved Gravninger i den fundet en Kanon og ved en anden Lejlighed en Kanonkugle.

Det er en Selvfølge, at man overensstemmende med Ordre har gravet Skansen, hvor Landtangen var smallest. Bredden opgives, som man senere vil se, af Svenskerne til et Musketskuds Afstand mellem Fjorden og Havet. Tangen har sikkert nok paa dette Tidspunkt været gennembrudt. Nogle Aar i Forvejen havde en Stormflod dannet et større Gennembrud, men Tilsandingen, som man kender den der paa Stedet, maa efterhaanden have indsnævret og opfyldt Løbet, saa at Tangen har været passabel i stille Vejr og ved Lavvande. Dette naturlige Værn, som man havde i det smalle løb, benyttedes ogsaa ved Forsvaret, idet man lagde Skansen umiddelbart bag ved Løbet, saa at dette kom til at danne en naturlig Vandgrav foran denne.

Efter forskellige Beretninger at dømme synes der nu her at være samlet ca. 1500 Bønder foruden en Del Ryttere, og denne Styrke anførtes af Niels Lykke, Jørgen Lykke og Ziegler. Bøndernes Bevæbning har sikkert haft sine store Mangler, ligesom man heller ikke ved Thybobønderne kunde vente nogen særlig Begejstring efter at komme i Kast med en Trop af den Tids dygtigste Soldater; det gjaldt jo imidlertid jo for dem om at værne Hjem og Arne, og særlig for de nærmestboende Thyboers Vedkommende maatte det jo være af stor Betydning at faa Fjendens Angreb afværget. Gennem Kirkebøgerne kan man spore Deltagere fra Sogne helt fra Thisted; om der har været Folk med fra Egnen Nord for Thisted og fra Han Herred, kan der ikke vindes Klarhed over, men det er dog ret sandsynligt.

Vi forlod Svenskerne ved deres Udrykning fra Viborg og skal nu følge deres videre March. Da de ankom til Lemvig, blev det nødvendigt for dem at faa stedkendte Folk til at vise Vej, som de selv udtrykker det, gennem "Moradser og Vand til Fjendens Skanse, der sagdes at ligge en halv Mil paa denne Side Vestervig". De var saa heldige i Lemvig at faa fat i et Par "gæve Borgere", der naturligvis for god Betaling paatog sig at ledsage dem, og derved opnaaede at spille Forrædere over for Thyboerne.

Jørgen Lykke havde imidlertid fra Skansen udsendt en Rytterpatrouille for at skaffe Efterretning om, hvor langt Fjenden var naaet, og det maa vel foregaa allerede den 2. Oktober. Det synes imidlertid at fremgaa, at man ikke saa snart ventede at se Fjenden, thi fra Vestervig havde Niels Lykke og Ziegler udsendt Befaling til Præsterne i Thy, at de hver skulde sende en "Karl med Hest og fornødne Gevær, Musketter, Bøsser eller Pistoler, som kunde bruges til Dragoner" til at møde ved Vestervig den 5. Oktober. Patrouillen mødte imidlertid Svenskerne ved Harboøre; en Mand dræbtes og to faldt i Fangenskab, hvorimod Resten undslap og bragte Efterretning til Skansen om Fjendens Nærhed. Nu var de to

Lemvigborgeres Tjeneste forbi, idet Svenskerne tvang de to fangne Ryttere til at vise dem Vej til Skansen, som det var Böttichers Hensigt at overrumple om Natten, medens Forsvarerne, hvad man antog, endnu laa i deres sødste Søvn.

Imidlertid havde de undslupne Mænd af Patrouillen faaet Skansens Mandskab allarmet, ligesom der var gaaet Bud til Vestervig efter Overbefalingsmanden, og alle var paa deres Post Lørdagen den 3. Oktober om Morgenen, da Svenskerne angreb "halvanden Time før Dag", vel altsaa ved 4-Tiden. Dette Angreb blev tilbageslaaet, og Svenskerne maatte trække sig tilbage, som Bötticher anfører, dels paa Grund af Bøndernes Modstand og dels paa Grund af den vandfyldte Grav. Han havde selv personlig ledet Angrebet og var kommet ned i Graven foran Skansen, ved hvilken Lejlighed hans Frakke under Brystet og hans Handske blev skudt itu.

Da dette Angreb var mislykket, vilde Bötticher vente, til Dagen brød frem, for at han kunde overse Stillingen, inden han begyndte et nyt Angreb.

Da det blev lyst, saa han, at Skansen var anlagt paa et Sted, hvor der kun var et Musketskuds Afstand mellem de to Vande, og den temmelig stærke Vind havde drevet Vandet i Graven op til en anselig Højde. Bag Skansen stod Bønderne "i stor Mængde", fordelt langs hele Strækningen og vedligeholdte en "lystig Ild", og bag dem holdt Rytterne.

Nu fremkommer der imidlertid en Del Uklarhed paa Grund af de forskellige Angivelser. Svenskerne opgiver Bøndernes Antal til 1500 Mand og fortæller, at efter det første Angreb løb mange af dem straks deres Vej. Man ved, at der ogsaa har været Vendelboer til Stede, men at de var dragne deres Vej. Imidlertid er Opgivelsen af Antallet af Bønder fra Svenskernes Side stærkt overdrevet; det var jo mere ærefuldt for dem at vinde en Sejr, naar Modstanderne var mange. Saa vidt det kan skønnes, har Skansens Forsvarere vel talt ca. 900 Mand, indbefattet Rytteriet, og deres Antal har ikke været meget større end Fjendens (700).

Da Bötticher havde faaet Overblik over Stillingen, lod han de fleste af sine Folk sidde af Hestene for til Fods at angribe samtidig fra forskellige Steder. Ifølge Svenskernes Beretning kom de over Graven uden at miste en Mand og begyndte at nedhugge Skansens Forsvarere; thi da de er komne over, synes det, som om der slet ikke har været Tale om noget egentligt Forsvar, og Bønderne gav sig straks paa Flugt. Der nedhuggedes efter Beretningerne ca. 200 Bønder og 80 Ryttere, idet de sidste jo var de egentlige kampdygtige Tropper, men for faa i Antal; dersom Fjenden havde været til Hest, var der vel nok blevet nedhugget endnu flere. Baade Niels og Jørgen Lykke samt Ziegler blev efter den svenske Beretning taget til Fange ved denne Lejlighed, hvilket Ziegler senere bekræfter, da han 1662 skrev, at da "Folkene for største Delen var løbne bort, faldt jeg og Oberst Lykke i Fangenskab".

III.

Det var ikke noget glimrende Forsvar, der var blevet ført paa Aggertangen, og man sporer i en gammel Vise, der nok maaske er blevet til paa samme Tid, et bittert Had mod de uheldige Officerer, et Had, der ret beset har en rummeligere Adresse, idet det var Adelen, som

Folkestemningen vendte sig imod. Som bekendt fandt Enevældens Indførelse Sted umiddelbart efter Krigens Slutning.

I Visen hedder det:

Øverst Niels Lykke var skikket da
Vendsyssel og Thy at forsvare
og værge vel for fremmede Gjæste;
da han nu saa at Svensken kom
han vendte den lange Vagen om
fandt Raad end af de bedste.

I Skansen lagde han behænd'
fire Tusinde fattige Bondemænd
som skulde mod Svensken fægte;
vel sex Mile drog han derfra,
at han kunde lyde, hvor det vild' gaa,
naar de tog til at fægte.

Svensken kom da straks paa Stand
ved Midnatstid faldt Skansen an
og slog der slet til døde
hver Bonde, de i Skansen fandt,
der myrdes mange fattige Mand,
at Hjertet derved maatte bløde.

Ad Thyland fo'r de og hen
og fanged' Niels Lykke med sine Hofmænd
her er den Værg, han gjorde.
Saa tjener vor danske Adelsmand,
Gud give, de var i Galgen hængt,
som de med Ret vel burde.

Da Niels Lykke vendte hjem fra Krigsfangenskabet, var han en ruineret Mand, der senere fristede Livet ved Salg og Pantsætning af Elvadgaard paa Fyn, hvilken han havde faaet i Medgift med sin anden Hustru; han døde 1683.

Forsvaret blev altsaa helt oprevet, og Adgangen til Landsdelen var fri. Bøtticher drog straks til Vestervig, hvor han blev modtaget af Gaardens daværende Bestyrer, Hollænderen Jochim Irgens. Herfra sendte han straks 100 Ryttere over Thisted med Nr. Sundby som Maal for at angribe den danske Styrke dér. Største Parten af den øvrige Styrke kom bagefter, en Del af den spredtes over Thy (og Mors), ligesom Thisted fik fjendtlig Indkvartering.

At Thyland nu var prisgivet Fjenden, fik Befolkningen at mærke; men man kan jo tænke sig, at de første Dage efter Kampen har været optagne af at føre deres døde hjem og faa dem jordfæstet. Kirkebøgerne fortæller os, at der var baade unge og gamle, gifte og ugifte Mænd.

Kampen stod altsaa den 3. Oktober om Morgen, og i Kirkebogen fra Agger finder vi den første Liste over de faldne, der blev begravet dér den 6. oktober. Listen er uhyggelig lang og omfatter ialt 20 Personer, deriblandt en Kvinde. Fra denne ene at slutte, at Kvinder har deltaget i Slaget, fører sikkert for vidt, der kunde jo sagtens tænkes en eller anden Hændelse saa nær Kamppladsen, der kunde kræve en Kvinde som Offer.

De faldne Thyboers Minde er vel det værd, at deres Navne ved denne Lejlighed fremdrages. I Kirkebogen læses: Anno 1657, d. 6. Oktober blev begravne som af

Fjenderne blev nedlagt d. 3. Oktober, efterskrevne: Jens Christensen, Mikkel Jacobsen, Jens Nielsen, Christen Andersen og Jeppe Thomsen, alle af Aalum, item Søren Jensen, Niels Broemand, Lars Sørensen og Niels Madsen, Peder Poulsen, noch Christen, Niels Broemands Søn, alle af Vester Agger, item Lars Lauritsen og hans Søn Peder Lauritsen, Søren Thomsen, Niels Jensen og Peder Gravesens Kvinde og Christian Mikkelsen, alle af Øster Agger, noch Christen Madsen paa Nabe og Mikkel Terkelsen i Øster Agger.

Fra Vestervig Sogn mangler Kirkebogen, men fra anden Side kan det oplyses, at der fra Vestervig Sogn faldt 29 Mand. Af Vesterby: Peder Nielsen, Jens Pedersen, Peder Pedersen, Jens Smed, Kr. Hansen. Taabel: Christen Skomager. Trankjær: Chresten Lauritsen. Ulsted: Chr. Nielsen. Randrup: Thomas Pedersen, Lars Chrestensen. Mell Møll: Jens Jensen, Doergaard, Chr. Knudsen. Taffenberg: Niels Andersen. Vejlegaard (Willegaard) : Jens Pedersen. Tøgstrup: Søren Degn, Paul Skoemager, Christen Svendsen, Christen Thøgersen, Jens Christensøn, Hans Jensen, Tomas Christensen, Chr. Thomassen, Christen Nielsen, Klæstrup: Jens Mouritsen. Skaarup: Lars Jensen. Oxenbøll: Lars Andersen. Spolum: Chr. Thomsen. Oxenbøl: Chr. Snedker. Roddenberg: Ane Mikkelsdatter. Disse to Sogne leverer det største Antal faldne, men de har sagtens ogsaa leveret det største Antal Deltagere, da de laa Kamppladsen nærmest.

Den 7. Okt. begravdes 6 Lig paa Gjettrup Kirkegaard; "de vare dræbte i det ynkelige Mord, som skete ved Vesterhavet den 3. Oktober næst tilforn, som var: Niels Jensen i Flarup og hans Broder Lars Jensen i Gundtoftegaard, Jens Mouritsen i Gjettrup, Knud Jensen ibidem, Christen Pedersen i Knudsgaard i Kobberø og Niels Christensens Søn i Kobberø, Thøger".

Samme Dag begravdes i Skjoldborg 5 Mænd, "hvilke alle 5 blev ihjelslagne af Svenskens Folk ved den Kast ved Vestervig den 3. Oktober. Præsten skriver: Den 7. Oktober begrov jeg her i Kirkegaarden Christen Staphensens to Sønner Staphen og Anders; Staphen tjente i Nordentoft og Anders i Silstrup. Item Jens Christensens Søn Peder, som tjente i Silstrup. Item Knud Mikkelsen, født i Sønder Skjoldborg, som tjente i Thisted. Item Jens Jørgensen i Hornstrup begravet i Kallerup Kirkegaard.

Ligeledes begravdes samme Dag 4 Mandspersoner i Heltborg og 6 i Tilsted; der nævnes imidlertid ikke, hvoraf de er døde, men det er dog særdeles sandsynligt, at de er faldne i Kampen; det store Antal i Tilsted er ellers meget paafaldende. Navnene er: Niels Andersen Ulgaard i Silstrup, Christen Madsens og Else Pedersdatters Søn Mads Christensen, Just Christensens og Maren Pedersdatters Søn Christen Justesen, Poul Soensen i Tilsted, Mads Andersen i Lønbieregaard, Niels Jensen i Præstegaard. Ifølge Heltborg Kirkebog begravdes den 7. Oktober 1657 Peder Christensøn i Villerup, Olluf Andersøn i Korssgaard, Las Terkildsøn i Heltborig [Heltborg], Jens Pedersøn i Ginderop [Ginderup].

Fra den 9. til den 15. Oktober begravdes i Thisted 12 eller flere Mænd; heller ikke her anføres noget om, at de er faldne i Kampen; men rent umiddelbart kan man ved at gennemgaa Kirkebogen se, at her maa noget ualmindeligt være indtruffet; ingen af samtlige Aarets Maaneder har mere end 3 døde, medens derimod Oktober har Tallet 13

eller maaske flere endnu; der kan nemlig godt have været flere Navne, men et Hjørne af Bladet er ødelagt. Fra en Magistratserklæring vides, at der var Borgere med i Kampen og at "en Part af Borgerskab der blev slagne". De i disse Dage begravede er: Niels, Laurids Madsens Søn i Fortoft [Fårtoft], Christen Pedersen, Christen Lauridsen, Michel Andersen, Peder Christensen, Peder Jensen, Mogens Thomsen, Christen Hvas, Peder Nielsen og Jens Knudsen; sidstnævnte tillige med et noget ulæseligt Navn paa en anden Mand, Jens Knudsen (II) anføres som Knud Andersens Sønner.

Saa langt hen i Oktober som den 19. finder man begravet i Haring - Stagstrup "Mads Pedersen i Gærup, som blev skudt ved Minderne", dvs.: Udløbet.

IV.

Efter Thingbøgerne at skønne har den svenske Rytterstyrke ved sin Besættelse af Landet i Oktober Maaned ikke efterladt sig Spor af større Betydning i det sydlige Thy, men man tager dog næppe Fejl i, at der hist og her er forekommet Udpresninger og Voldshandlinger. Fra Nordthy er adskillige Enkeltheder overleverede, saaledes en delvis Plyndring af Thisted. Da Jens Eriksen af Stagstrup den 8. Oktober kom fra Thisted, blev han skudt ude paa Marken af Svenskerne. Præsten i Skjoldborg fortæller, at da Svenskerne havde slaaget Landfolket ved Minderne, "strefjede deres Parti paa adskillige Steder her i Landet med stor Furor, og paa denne Landevej her i Skjoldborg udspoleredes Sognefolkene, Kirken og Præstegaarden, fratog mig samme Dag 5 skønne Heste og Hopper, item Klæder og Proviant, foruden mange særlige Diskretioner, jeg maatte give af Penge, at de skulde lade mig beholde noget".

Den 4. Oktober, altsaa Dagen efter Slaget, kom til Nørhaa Præstegaard en Trop paa 9 Ryttere "og begærede en Foræring"; Præsten skriver: "Maatte jeg fattige Mand give dem 4 Rdlr.". Præsten i Nors skriver: ". . . . og efter de Svenske var Landet blevet mægtige, kom til mig et Parti Plynderryttere, hvilke jeg maatte give udi 6 Rdlr., foruden det, som de borttog, hvis Klæder og andet, der i Huset forekom".

I Slutningen af Oktober Maaned er en Del af Svenskerne paa Tilbagetog gennem Thy. Om Bøtticher naaede tilbage til Fredericia til den endelige Storm paa Fæstningen, der faldt den 24. Oktober, er mu ligt, men enkelte Rytterpatrouiller er bleven tilbage, og om deres Plyndringer foreligger enkelte Efterretninger. Især er den Indberetning, som Præsten i Skjoldborg, Hr. Poul Christensen, efter Krigen indsendte, særdeles oplysende. Han skriver bl.a.: "Anno 1657, den 25. Oktober, som jeg efter den svenske Kommissarius Siltmanns strænge Befaling var rejst til Aalborg at akkordere om Brandskat og nylig hjemkommen, uformodendes ankom her til Skjoldborg Præstegaard et svensk Parti, en Løjtnant, som han kaldte sig, med 11 Heste og Karle, som straks spændte deres Gevær i Stuen og begyndte at plyndre Huset, indtil jeg maatte akkordere og give dem efter Møje en god Diskretion, og straks de droge fra mig, skød de en fattig Mand ihjel paa Marken". - Denne Mand er maaske Laust Olufsen Skriver, som den 7. November blev begravet paa Haring Kirkegaard; i Kirkebogen oplyses nemlig, at han blev skudt ved Norindtoft, og baade Stedet og Tidspunktet kan godt passe.

I denne Maaned fik Thy forøget Indkvartering, og Plyndringen tog paany Fart. Skjoldborg-Præsten maatte købe sig en Salvegarde (Sikkerhedsvagt) af Folk, der kommanderedes af Ritmester Rasch, hvilke dog ikke hindrede, at der den 19. November, da der til Skjoldborg Sogn kom et helt Regiment Dragoner, blev indkvarteret en højtstaaende Officer, hvis Folk plyndrede og tog baade Klæder og Husgeraad. Ritmesteren tog forøvrigt Ophold i Thisted, hvor han boede i to Maaneder og kostede tillige med Officererne Byen 600 Rdlr. Brandskatten, som var den egentlige Anledning til Svenskernes Komme, blev betalt i December Maaned.

Aaret 1658 bragte straks ingen Forandring, der vedblev at være fjendtlige Tropper spredt ud over Landsdelen, men henimod Februar blev Compagnierne Ramsdorff indkvarteret i Thy. Rimeligvis har Ramsdorff taget Ophold i Thisted, thi han og Officerer kostede i 3 Maaneder 2000 Rdlr. Præsten i Skjoldborg maatte af med 50 Rdlr. og Præsten i Nors med 51 Rdlr. Ogsaa Kirkebøgerne indeholder Begivenheder fra den Tid, saaledes begravedes den 15. Februar i Thisted Ritmester Johan Chono; det er rime ligvis den Ritmesters Lig, som Borgmester Thomas Madsen i 1661 faar Lov til at tage op af sin Familiebegravelse og begrave et andet Sted i Kirken. Den 15. Marts begravedes paa Heltborg Kirkegaard "en Rytter af Svenskens Folk".

Foruden Brandskatten, som forøvrigt blev udskrevet efter en bestemt Plan paa Grundlag af Jordebøgerne og ved Medvirkning af Egnens øvrighed, synes det særligt, som om Svenskerne har lagt Vægt paa at forny deres Hestebestand. Den 10. Febr. kom en svensk Rytter til Smerupgaard (Thyholm), hvor han tog en Hest og efterlod sin egen; det er ikke sikkert, at Manden i Smerupgaard har været saa glad ved dette Bytte. Paa samme Gaard havde iøvrigt en Ritmester været indkvarteret; han købte en Hest i Hvidbjerg for 10 Sletdaler, men glemte at betale, da han rejste bort, hvorfor Hestens Ejer senere overfor Staten gjorde Krav paa Erstatning. Paa Hvidbjerggaard rekvirerede i Marts Maaned en Kornet en Hest, som skulde leveres af de Hvidbjerg Sognemænd; dette lovede de, og Officeren vilde til Gengæld "være dem gunstig og god igen".

Freden var egentlig blevet sluttet i Februar Maaned, men efter Refs Herreds Tingbog forlod Fjenden først Thy den 2. Maj, og fra denne Bortmarch foreligger enkelte Efterretninger om Indkvarteringer, der nærmest grænsede til Udplyndringer. Saa kom Sommeren, og man begyndte at aande friere og tænke paa andre Ting; men da Høsten stod for Døren, var Fjenden igen kommet til Thy.

V.

Det var det "Wejmarske Regiment" under Anførsel af Adolf Wilhelm, Fyrste af Wejmarens, der til en Begyndelse slog sig ned i Thy. Straks maatte de fire thylandske Herreders Præster akkordere med ham og betale en Skat paa 500 Rdlr. Selv tog han Ophold i Thisted, men Byens Borgere fik ham til at flytte mod et kontant Udlæg paa 2500 Rdlr.; han valgte saa Kjølbysgaard til Opholdssted. Præsten i Nors maatte give 19 Rdlr. og havde samtidig indkvartering af en Ritmester med 24 Heste, "som ikke alene ødte mit Korn skammelig, men og tog saa ilde af Sted, at jeg saa godt som maatte undvige Huset".

Paa Hindsels var Indkvarteret Ritmester Wills af det weimerske Regiment; til en af hans Løjtnanter udlagde Chr. Jensen i Boddumbisgaard 2 Kreaturer for Boddum Sogn. En anden Ritmester rekvirerede en Stud af Søndbjerg Sogn, som Mændene i Flarup maatte betale en Part af. Da Svenskerne drog bort for "sidste Gang", maatte Mændene i Hvidbjerg v. Aa sende Vogne med til "Middelfart Sund".

Sognemændene i Gettrup betalte en Stud. Torup Sogn betalte en Skat i Efteraaret 1658 til den svenske Kvartermester; af Opgørelsen faar man at vide, at den almindelige Skat for en Helgaard var 2½-3 Rdlr.

I Refs Herreds Tingbog for 9. Juni 1660 er indført Restancer, som endnu mangler i Betalingen for en Sølvkande til 32½ Rdlr., "som til det wejmarske Regiment i næstforleden Fejdetid er for de Ydby Sognemænd leveret og udlagt af hæderlig og velbaarne Mand Hr. Anders Andersen paa Boddum efter derpaa udgivet Skadesløsbrevs videre Formelding". Denne Sølvkande har sikkert nok i ringe Grad været en Erindringsgave til det wejmarske Regiment fra de Ydby Mænd.

Men Danmark fik jo Hjælp. Allerede den 22. September overskred Brandeborgere og Polakker Danmarks Grænse; men det var for Befolkningen i Jylland at komme af Asken og i Ilden, da Hjælpetropperne spredte sig over Landet. Til Thy kom Polakkerne aldrig, men derimod kom Brandeborgerne her nærmest for Udskrivningernes Skyld.

Igen maatte Thisted lægge for og betale 224 Rdlr. i Penge foruden for nogle Hundrede Rigsdaler Korn for at slippe for Indkvartering. Andre Vidnesbyrd om Brandeborgernes Plyndring findes fra Sjørring, hvor Præsten meddeler: "Nok mange andre Diskretioner, ja meget med gevalt aftvunget og borttaget af de svenske Indkvarterede og udmarscherede Folk saa og af de brandenborgske omstrefjende Partier". Fra Hurup og Ydby hedder det: ". . . og desforuden var dagligen Overløben af de Kejserlige og Brandenborgske, hvilke undertiden har plyndret, og undertiden har jeg maattet give dennem Korn og Proviand, det allerbedste Huset formaade". Endelig melder Præsten i Nors: Herforuden, desimidlertid de brandenborgske Folk strejfede her ind i Landet, haver jeg dennem udgivet over 8 Tdr. Korn. Særlig var Foraaret 1659 slemt for Thy paa Grund af de mange omstrefjende Brandenborgske Ryttere. Hertil kommer saa Indkvarteringen og Udgifter til Landets egne Tropper, hvilket beløb sig til store Summer, der maatte virke mangedobbelt trykkende oven paa de fjendtlige Udskrivninger. Særlig slemt er det gaaet ud over Præsterne. Kirkerne var jo ogsaa et godt Bytte, der var her de hellige Kar samt Blytaget. Fra Thy kendes kun to Tilfælde, hvor det er gaaet ud over Kirken; det ene Tilfælde er Skjoldborg Kirke, der efter Kampen ved Nabe blev udplyndret. Præsten i Klim, Thorup og Vust

fortæller, at "paa den samme Tid er jeg nogle Gange overfaldet af Plynder-Partier, saa at, foruden hvis Penge, jeg haver givet nogle af dennem, er mit Hus ganske udplyndret, alle Døre, Kister, Skrine og Skabe opladt og opslaget og borttaget baade Penge og Sølv, endogsaa Kirkens Kalk, som jeg havde i Forvaring, item Klæder og andet, saa jeg ogsaa maatte miste nogen Klæder af Kroppen". Den gode Hr. Anders i Klim har altsaa ikke været saa forsigtig som hans Kollega i Munkebo paa Fyn; thi denne nedgravede ved Efterretningen om Fjendens Ankomst baade Kirkens Kar og sit eget Sølvstøj. Da Fjenderne ikke fandt de ventede Kostbarheder, druknede de Præsten i en Dam, og det nedgravede Sølvstøj laa gemt i Jorden til 1842, da det fandtes i en gammel Vandgrøft. Fundet findes paa Nationalmuseet.

Den sidste Notits om Krigen i Kirkebøgerne findes i Skjoldborg Kirkebog for 1659, nemlig om Slaget ved Nyborg den 14. November, der læses: "Nok derforuden døde ærlig og velbyrdig Mand J. Mogens Høg til Todbøl paa den femte Dag efter at han var dødeligen skudt og saaret i Striden mod Rigens Fjender, i Odense i Fyn". Han var Slægtens sidste Mand og blev begravet i Familiegravstedet i Viborg Domkirke.

Til de Ulykker, som Krigen førte med sig, kom ogsaa Pesten, der 1659 hærgede hele Landet. Det er et trist Billede af Tilstanden i Thy efter Krigen, der kan læses ud af de gamle Indberetninger, hvoraf hver eneste saa at sige understreger den tiltagende Armod og Fattigdom.

Præsten i Hundborg meddeler, at Sognene er saa forarmede, at de ikke formaar at udrede den sædvanlige Tiende. Præsten i Vang - Tvorup venter heller ingen Tiende, men for dette Sogn anføres ogsaa Sandflugten som en medbestemmende Aarsag til Tilbagegangen. Fra Sennels skriver Præsten Oluf Adrsersen, at han har "i denne besværlige Tid" en ringe Tiende bekommet, som jeg vil kræve Gud til Vidne om. "Thi en Del af det lidet Sogn besidder Avl, af hvilke jeg i 5 Aar ej haver bekommet en Skæppe Korn, en Del af Bønderne haver ringe faaet saaet, før Rytterne med deres Heste fortærede Kornet, og en Part ligger ganske øde og nedbrudt, saa jeg med Hustru og Børn derover Tid efter anden geraader i Armod".

30 Aar efter Krigens Slutning fortælles om Hillerslev - Kaastrup Sogne: "Den tredje Part af Sognet og moxen det halve Sogn har været øde siden det fjendtlige Infald af de Svenske, saasom det ligger paa Alfarvej, hvorudover Præsten har lidt stor Skade paa sit Fattige og ringe Levnedsmiddel". Fra samme Tid lyder det fra Hurup: "Udi Hurup Sogn, som over 20 Aar til min store Skade har været Halvparten øde". I Hvidbjerg - Lyngs "ligger mange Gaarde ganske øde" og i Søndbjerg - Odby er det ikke bedre, thi "en stor Del findes ganske øde i begge Sogne, saavel som mange Gaarde besiddes nu med mindre Folk af Tal end tilforn".

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1957, side 157-276)